

JURAJ ŠEBO

ZLATÁ LÉTA ŠEDESÁTÁ

JURAJ ŠEBO

—
ZLATÁ
LÉTA
ŠEDESÁTÁ

Knih vyšla s finanční podporou Komisie SLOLIA, Literárne informačné centrum, Bratislava

copyright © Juraj Šebo, 2008
translation © Miroslav Zelinský
ISBN 978-80-7207-869-1
ISBN 978-80-7207-919-3 (pdf)
ISBN 978-80-7207-918-6 (e-pub)

*Kniha je věnována všem, kteří u toho byli,
a těm, kteří u toho nebyli, ale chtěli by...*

Autor

*Ten kulturní závan měl obromnou sílu
a předurčil celý můj další život. Na pozdější generace
se dívám skoro s lítostí, protože ten výbuch svobody
nezažily na vlastní kůži.*

Dežo Ursiny o šedesátých letech v jednom z posledních interview

Předmluva

Knihu, kterou budete číst, stvořila dobrá paměť. Samozřejmě nikoliv paměť, ve které ledacos zrůžovělo, ani hospodsko-pijansko-vychloubáčná, v níž se vylíhly nepravděpodobné hrdinsko-folklorní historky, nebo paměť historika, který by sice popsal věci lineárně a přesně, jen by tam (při vši úctě) chybělo to, co kdysi viselo ve vzduchu pověstných šedesátých let: jaké vlastně byly sny a mýty, jimž jsme věřili, v jaké romantické naivitě jsme žili, co nás spojovalo, sdružovalo, vzrušovalo i štvalo, jakou barvu měl tehdejší Dunaj, ve kterém jste mohli ulovit nádherného požitatelného kapra, co byla plovárenská kultura Lida, jak drkotaly staré bratislavské tramvaje, zkrátka chyběla by atmosféra toho všeho, co nás tak silně poznamenalo. Jak víme, atmosféra vzniká z detailů, a těch v této knize najdete nepočítaně. Juraj Šebo má skvělou paměť, takže skutečná atmosféra Bratislavy na vás dýchne z každé stránky této knížky.

Vrátíme se o více než čtyřicet let zpátky, abychom si vychutnali půvaby starší a věru i originálnější Bratislavy a zároveň už vzpomenuť atmosféru šedesátých let, jež skrze ni prosvístěly jako neopakovatelný závan svobody a naděje, kterou potom brutálně potlačily sovětské tanky a dorazil normalizační komunismus. Najdete tu mnoho detailů, na které jsme už dávno zapomněli, a často nás jemně ťuknou do čela. Budete se s úsměvem pohybovat v nedávné minulosti a uvědomíte si, jak zákeřně pracuje naše zapomnětlivost, ale také to, kolik věcí odvál čas do nenávratna. Ale především zažijete velké potěšení, možná o to větší, že tuto knížku nenapsal literát, konfabulátor nebo příliš ambiciózní grafoman, ale jeden z aktérů šedesátých let, který nikdy neměl ambice vstoupit do autorského světa. Původní základ tvořily jen jakési drobné postřehy určené úzkému kruhu čtenářů. E-mailovou poštou mi Juraj Šebo posílal vždy několik stránek pro pobavení a až později připustil, že to, co píše pro osvěžení naší paměti, si zaslouží dostat knižní podobu. Tak vznikl skvělý hybrid, jakési bratislavské pelle-melle, vtipně a se skvělým nadhledem popisující, jak vypadalo toto naše neuctivě opečovávané hlavní město (Ilja Erenburg tvrdil, že hlavním městem Slovenska by měla být salaš), které nám vesničani vyplnili s takovou vervou, že po původní Bratislavě, jejím duchu a způsobech se jen zaprášilo a dnes se z ní stává ráj studených skleněných budov, ale také město bez jakékoliv infrastruktury. A zachycuje také, jak ho viděla a pohybovala se v něm nejen jedna generace, ale i různé půvabné figurky a postavičky, vede nás do míst, kde navzdory zuřícímu komunismu pulzoval život, kde pofukoval stále čerstvý západní vídeňský větrík. Zkrátka a dobře, očitneme se v barevných šedesátých letech, během nichž se událo hodně zajímavých věcí a pára syčela pod mnoha pokličkami najednou: najdete zde soupis nejzajímavějších kaváren, hospod a klubů, míst, kde se potkávali študáci a umělci, ucítíte závan časů, kterým vládlo ještě víno, a ne drogy, kdy bylo vše

tak nějak milejší a přitulnější než dnes – kdy se ještě bohémství považovalo za ozdobu a provést něco v alkoholickém opojení znamenalo automaticky alibi... Najdete tu sbírku takřka všech půvabů kompaktního a tehdy ještě nerozbitého podunajského města, jeho posledních plynových lamp, korza, kulturních domů, kin, náměstí, všeho, co patřilo k našemu životu a co, myslím si, milujeme víc než tu dnešní Bratislavu – Venkov. V rukou tedy máte literaturu, kterou není možné vymezit žánrově. Je to něco mezi deníkem, vzpomínkami, výstřižkovou službou, studentským humorem nebo srandistickým spisem – a nakonec více než sympatické dílko, které přečtete jedním dechem a nad kterým se pobavíte a u něhož i trochu zavzdycháte. Mám radost, že Juraj Šebo tuto knihu napsal, a věřím, že trochu také rehabilituje nebo vyvolá ducha staré Bratislavy, který se sice už nikdy nevrátí, ale ani nikdy nebude strašit, protože to byl duch dobrý, dokonce bych řekl (bez onoho růžového zbarvení), že duch úžasný.

Kamil Peteraj

Ta léta šedesátá...

Jako malému chlapci mi děda vyprávěl o starých zlatých časech. Myslel jsem si tehdy, že to muselo být už opravdu velmi dávno. Děda se dožil úctyhodných dvaadevadesáti let, neměl ani jednu vrásku a vypadal o dvacet let mladší. Byl myslitelem a zakladatelem moderní pedagogiky. Naučil mě číst a psát už v předškolním věku. Mládí prožil v době, kdy se ještě nevědělo, že DDT (insekticid používaný v padesátých letech) je zdraví škodlivé. Tvrdil, že jedovaté DDT ho zakonzervovalo. Nevím... (Kdyby DDT jedl, efekt by se dostavil.)

Žil padesát let v harmonickém manželství. Babička byla jeho největší láskou. Největší babiččinou láskou byli námořníci. Byla to šetrná hospodyňka. Zakázala dědovi pít jeho oblíbenou značku piva a kupovala jen tu nejlevnější. Vzpomínám si, že děda měl jisté hudební vlohy, rád tancoval a obstojně hrál na fujaru. Zemřel nedostatkem posluchačů, kamarádů – vrstevníků.

*Šťastní
novomanželé,
1910*

Často mi vyprávěl o počátcích jazzu, jenž u nás působil po první světové válce jako zjevení, které narušilo monarchistickou prosperitu valčíků a polek. Později přišla swingová éra třicátých let, kdy kralovali Benny Goodman a Fletcher Henderson. Podle dědových slov swing povýšil jazz na umění, do té doby byl totiž vnímán jen jako jakási pouťová atrakce. Předtím jazz chodil za lidmi, ale s érou swingu ho lidé začali vyhledávat a navštěvovat koncerty velkých jazzových orchestrů – bigbandů. Swing byl hlavním proudem populární hudby, dokud v roce 1946 zlatá éra bigbandů neskončila.

Ted, když svým potomkům vyprávím o starých zlatých časech bigbitu, rokenrolu, hippies, o bratislavském korzu šedesátých let, tedy o období, které se označuje jako *sweet sixties*, zdá se mi, jako by to bylo teprve nedávno.

Je zákonité, že opojná atmosféra šedesátých let musela zanechat stopy přinejmenším na jedné generaci. Tání ledů, objevování do té doby zakázaných a zatajovaných autorů, experimenty v hudbě, filmu, literatuře, výtvarném umění a divadle, to všechno vyvolávalo touhu a chuť tvořit, změřit síly, vyzkoušet něco na vlastní kůži.

Námořníci, kamarádi mojí babičky v Bratislavě

Pro ty, které zajímá kolorit, ikony, místa, osobnosti, postavy a postavičky spojené s těmito časy, je určena tato kniha. Pamětníci si možná oživí prachem zapadané vzpomínky a ti mladší budou mít možnost dozvědět se, jak vypadaly *sweet sixties* v našem, či spíše bratislavském vydání.

Pro mě toto zajímavé období začalo tehdy, když v Bratislavě naposled zhasly plynové lampy na Rudnayově náměstí a mléko se přestalo nalévat do konviček. Naše generace i generace našich otců se začínaly učit svobodně dýchat, jen pohled směrem na východ nás občas naplňoval obavami. A stalo se:

Dne 21. srpna 1968 nás náš velký bratr a bývalý osvoboditel spolu s nejlepšími socialistickými přáteli znovu „osvobodil“. Pro mě tak definitivně *sweet sixties* skončily.

Pokusím se přiblížit a zprostředkovat to, co se dělo v Bratislavě a našich životech mezi těmito dvěma mezníky. Vzpomínání je hledáním útěchy i poučení, protože minulost je ztracený svět, který se může vrátit v jiném kabátě. Byla to zvláštní doba. Mnozí z nás chodili ministrovat do bratislavského dómu (já tam byl i na biřmování) a přes týden jsme zpívali budovatelské písně v Pionýrském paláci nebo ve škole. Ty později narozené bude asi zajímat, co bylo tehdy *in* v oblasti módy a populární hudby, jaké bohatství pro mladé lidi znamenaly desky ze Západu, podiví se nad nedostupností dnes už zcela běžného zboží, dozvědí se o adrenalinu, který bylo možné zažít jen při překračování hranic. Pražské jaro. Byly to pěkné časy pomalu se „rozpouštějícího“ socialismu, aspoň jsme tomu věřili.

Životní styl v tomto období zaznamenal obrat v mnoha oblastech na celém světě. Masové rozšíření televize a vlivu médií, válka ve Vietnamu, studentské nepokoje v Paříži, hipisácký a bítnický protest proti společnosti v USA, emancipace, nové domácí spotřebiče, nové způsoby trávení volného času – to všechno přineslo renesanci původních hodnot, od kterých se odvíjí lidská existence. Poválečná generace dospěla a měla chuť žít, a navíc měla i peníze na splnění svých tužeb. K duchu šedesátých let patřilo i zpochybňování nebo odmítání etablované společnosti a jejích kulturních hodnot. Nejdůležitějším zdrojem inspirace se stala hudba: rokenrol. Nešlo však jen o hudbu, která byla neoddělitelnou součástí celkového životního nalazení. Zároveň to bylo období kralování médií: časopisy určovaly módní chutě spotřebitelů. Oděv definitivně přechází do průmyslového věku a podřizuje se sériové výrobě. Móda se stává jednopohlavní (stejnou pro ženy i muže), demokratickou a mezinárodní. Novým imperativem doby je být mladý a vypadat mladě za každou cenu. Obraz šedesátých let v anglické obdobě podává Antonioniho kultovní film *Zvětšenina*, který se u nás promítal krátce po natočení. Děj se odehrává v Londýně plném flámů, rocku, blues, klubových happeningů. Mladí lidé oblečení podle nejnovějších trendů se vozí na mopedech obsypaných odrazovými skly, hipisáci, excentrická individua... Samozřejmě, tyto tendence se v určité podobě projevíly i u nás.

Na trhu se objevily nové spotřebiče pro domácnost

Padesátá léta, charakterizovaná reálným socialismem se vším, co k němu patřilo včetně politických procesů, stalinských čistek, ale i začátků rokenrolu, končí a začínají léta šedesátá. Jaké to vlastně bylo období? Vyjádřeno velmi stručně, prostřednictvím barevného spektra, byly to barvy veselé, optimismus a radost ze života. Šedesátá léta dostala přívlastek zlatá. Blahodárná šedesátá léta, na která pamětníci vzpomínají s nostalgií, tak označují současníci za mýtus vytvořený hipisáky, kteří hlásali volnou lásku.

Faktem je, že realita byla složitější. Ve zlatých šedesátých letech se i zabývalo. Stačí připomenout Vietnam, vraždy bratrů Kennedyových nebo Martina Luthera Kinga, abychom zmínili jen ty nejznámější. Byla šedesátá léta skutečně tak sladká, jak se o nich často mluví? Kde je pravda? Jako vždy – někde uprostřed. Ta československá byla obdobím relativního uvolnění režimu v oblasti kultury a ideologie. Hlavně období let 1967 a 1968. Debut Juraje Jakubiska *Křtované roky*, poezie Osamělých bežců, Divadlo na korze, expanze bigbítu, prestižní přehlídka uměleckých ilustrací dětských knih Bienále ilustrací Bratislava – to je jen malá část z toho, co slovenské kultuře přinesla šedesátá léta. Ve vzduchu byl závan svobody revoluční doby. Aspoň na chvíli jsme měli pocit, že se časy mění k lepšímu a dá se zažít i kopec srandy. Začalo se cestovat na Západ, lidé vymetali butiky, byla možnost přivést gramofonové desky a konečně se ztotožnit s tím, co se dělo ve světě. Chvilkový únik z Batustanu. V oblékání frčelo to, co bylo na obalech desek. Letěly bederní kalhoty a minisukně. Nosilo se všechno bi-

zarní a pestré. Byli jsme nevinni v souladu s Beatles: *I Wanna Hold Your Hand*. Existuje někdo nevinnější než ten, kdo chce toho druhého držet za ruku? Až do srpna 1968 mladí lidé v Československu nevěřili, že toto všechno už brzy skončí. Šedesátá léta u nás skončila, když na letišti v Praze-Ruzyni přistálo první letadlo Antonov, které dovezlo tanky i s mladými chlapci, které *golden sixties* vůbec nezajímaly a kteří ani nevěděli, kde je vysadili... Potom byli na ulicích i mrtví a zranění. Košanová, Legner, později Palach... Tak by se dalo postupovat donekonečna a ze zlatých šedesátých by se nakonec stala zlatá spirála.

Naše šedesátá léta

1960 První samoobsluhu jsme obdivovali na Obchodní (dříve Molotovově) ulici. Byla to drogerie a chodili jsme si tam prohlížet obchod bez prodavaček. Nahoře na stěnách byla velká panoramatická zrcadla. Bylo to oblíbené místo pro nákup prezervativů.

1961 NDR postavila na „obranu před vojenským přepadem“ berlínskou zeď. Dokončila se „Lakatošova“ křižovatka. První světelná křižovatka vznikla na průniku Obchodní a Poštovní ulice, druhá na křižovatce Palisády – Hodžovo náměstí (dříve Obránců míru).

1962 Fotbalisté získali stříbro na mistrovství světa v Chile. V Kanadě havarovalo letadlo Boeing, sedmdesát šest mrtvých. V Petržalce vykolejila tramvaj číslo šest, nikdo nebyl zraněn.

1963 V Dallasu byl zavražděn prezident J. F. Kennedy. Na silvestrovské oslavě jsem se seznámil se Sidou K. Přenechal mi ji Tóno M., který se nacházel v podnapilém stavu.

1964 První pobočka zahraniční letecké společnosti Sabena byla zřízena na Náměstí SNP, v prostorách dnešní Slovenské spořitelny.

1965 San Francisco se stává Mekkou mladých lidí bojujících za lidská práva, svobodu a mír. Mnozí z nich měli dlouhé vlasy a říkalo se jim hippies. V kuchyni hotelu zastřelili Roberta Kennedyho. Zastřelili i Martina Luthera Kinga. V Bratislavě vystoupila anglická skupina Manfred Mann. Po koncertě byly problémy s policií. Allan Ginsberg navštívil Prahu a Bratislavu.

1966 Šestnáctiletá anglická školačka Twiggy, s hubenou postavou, velkýma očima a blond vlasy, získala titul Tvář roku. V PKO (Park kultury a oddechu) se konal první ročník Bratislavské lry.

1967 Uspěla se první transplantace srdce. Na trh přichází nový kuchyňský spotřebič – mikrovlnka. Beatles vydali svého *Peppera*. Výstava Expo v Montrealu. V San Franciscu je vyhlášeno hnutí hippies. První československý bitový festival proběhl v pražské Lucerně, vítězem se stala skupina Soulmen z Bratislavy. Alžběta Štrkulová byla zvolena Děvčetem 67, později získala šesté místo na soutěži Miss World v Londýně.

Už asi tušil, že z toho bude „figa borová“

1968 Tento rok se mi obzvláště vryl do paměti. A nejen proto, že 21. srpna 1968 přijeli Rusové, ale i kvůli období, které tomu předcházelo. Začalo to někdy v roce 1960, když tehdejší prezident Novotný, mimochodem nudný patron a strašný suchar, překvapivě informoval, že už jsme v socialismu. Zvláštní kapitolou byl Novotného vztah ke Slovensku. Slovákům hluboce nedůvěřoval a na Slovensku se vždycky choval velmi arogantně. Jsou známy události z Martina na podzim 1967. Hlavní projev měl předseda Maticе slovenské, jehož slova se Novotného velmi dotkla. Při předávání kopie Pittsburské dohody na památku se s neskrývanou zlostí údajně obrátil k manželce a prohlásil: „Mařko, jedeme domů!“ Slovenští členové Ústředního výboru KSČ byli oprávněně uraženi. Dubček na jednom z následujících plenárních zasedání ÚV KSČ vystoupil s kritickým projevem. Později Dubčeka „slovenská kauza“ vynesla do čela událostí roku 1968 a stal se jejich nerozlučným symbolem.

1969 První člověk vystoupil na Měsíc. V USA vytvořili experimentální počítačovou síť ARPANET, zárodek dnešního internetu. U nás vyšla kniha *Jak používat počítadlo v praxi*. Začátek normalizace. Poslední kamarádi odcházejí do emigrace. Paní učitelka nás informovala, že už je znovu „soudružka učitelka“.

Období 1960—1969. Toto časové vymezení není náhodné. V roce 1961 nás soudruh prezident Antonín Novotný informoval, že jsme vyřešili bytovou otázku a dokončili budování socialismu. Některé tato informace pořádně zaskočila... Kromě Halleyovy komety nás neustále ohrožovali imperialisté. Pro teenagery nebyla tato „fakta“ vůbec směrodatná. Nezajímali nás hrdinové socialistické práce, o kterých se psalo v tisku asi tak často jako dnes o celebritách. Neoslovily nás ani úspěchy sovětské vědy a techniky, ani výsledky našich

rolníků – družstevníků. Hledali jsme své hrdiny jinde. Ve škole jsme se učili dějiny, ty jediné správné dějiny – socialistické. Samí vykořisťovatelé a američtí žebrační a sovětští hrdinové a stachanovci a Makarenko a ten přírodovědec, který byl podle našich biologů nejprve génius, a potom už ne. Na jméno si nevzpomínám, ale mělo něco společného s čuráním. Zatímco svobodný svět začínal tančit rokenrol, u nás vyrůstaly drátěné hranice, vymývaly se mozky a všechno se plánovalo. Namísto rokenrolu bylo v plánu vyhrnutí rukávů, buldozerování starého a betonování nového. Zvukotěsně však komunismus ucpat republiku nedokázal. Na ulicích zuřil socialismus, ale v duších mladých žil bigbít, a to nejlepší mohl vydat jen v krátkém, přesně vymezeném období.

Bigbít pronikl všude. Dokonce i do romských (tehdy ještě cikánských) osad. Do nástrojů a aparatury šly všechny naše mladické úspory a výdělky. Zkoušení byla věnována velká část volného času. A to v atmosféře odporu režimu k tomuto druhu hudby a chabé nabídky nástrojů a vybavení. Reprobedny jsme si vyráběli sami. Nejlepší výplní byly dámské hygienické vložky. Každý systematický pokus soustředit nás v nějakých organizacích narážel na odpor mladých lidí. Odpor vůči vstupování do formálních institucí kulminoval nástupem bigbítu, který dokázal lidi spojit spontánně a dobrovolně, bez příkazů shora. Bigbítovou éru šedesátých let jsme – já a mí vrstevníci – zažili většinou jako studenti. Vyrůstal jsem na rockové hudbě. Učitelům mrzl úsměv na

Hippies a Gottwald

rtech, když se na oslavách měsíce československo-sovětského přátelství objevil žák v tričku s nápisem I Like Rock and Roll.

Ve škole se mi příliš nelíbilo, byl jsem hyperaktivním žákem. Po rozhovoru s ředitelem jsem si mohl na hodinách aspoň kreslit. Střední školu jsem vnímal jako nutné zlo. Jediné, co mě drželo při životě, byl rock. Už na základní škole jsem založil kapelu, kde jsem hrál na tamburínu a zpíval. Pokoušel jsem se taky o vlastní texty. Nikdy jsme nebyli úspěšní, protože moje texty byly na tu dobu dost provokativní. Poté, co jsme na školním večírku vystoupili s písní, jejíž text vyzýval žáky k zapálení školy, kapela dostala zákaz vystupovat na veřejných akcích. Na zážitky ze školy se prostě nedá zapomenout. Škola pro nás neznamenala jen učit se, učit se, učit se (V. I. Lenin). Spojila nás s lidmi, jejichž tváře a názory nám nebyly cizí. Vytvořila pouta, která scelená společně prožitými chvílemi přetrvávají dodnes. Asociuje v nás smích, tajemství, touhy i prohřešky vůči autoritám. Někdy se sám sebe ptám, zda by ono zvláštní spiklenecké přátelství fungovalo i na neutrální půdě, bez učitelů a jiných autorit.

Šedesátá léta. Období, kdy jsem byl ve věku, ve kterém jsem si myslel, že nejsvětovější povolání je popelář, nejlepší žvýkačka Pedro, nejkrásnější žena moje spolužačka Eva, a že když budu masturbovat, oslepnu. Okolí tyto mé city nebralo v úvahu. Ve světě zuřil souboj mezi atomovými velmocemi a obyčejní lidé prožívali svoje každodenní, banální životy. Všichni chodili poctivě do práce (kdo nepracoval, byl příživník), někteří v práci dokonce pracovali. Volný čas trávili čekáním v řadách na banány, pomeranče, jehly do šicího stroje a ti, kdo na to měli, i na auta. Kromě poslouchání bigbítu se lidé, hlavně ti starší, věnovali i svým zahrádkám a minihaciendám. Když jsem je viděl fachtit na vlastním pozemku, napadlo mě, že kdyby stejné výkony podávali i v práci, už dávno bychom byli v komunismu. Takto jsme uvízli, tehdy se to tak zdálo, natrvalo v socialismu, vstupní bráně do komunismu.

*Nejkrásnější na světě
byla spolužačka Eva*

Bratislava šedesátých let

Narodil jsem se v Bratislavě na sklonku druhé světové války. Tady se narodili i mí rodiče i prarodiče. Můžu říct, že jsem starý Prešpurák se vším, co k tomu patří. Používám staré zapomenuté prešpurácké výrazy a slova, kterým dnes už skoro nikdo nerozumí. Prarodičům jsem říkal opapa a omama. Také moje vnučka mi dnes říká opapa. Jsem zarytý tradicionalista. Zažil jsem atmosféru Bratislavy v šedesátých letech, korzo, bigbít, Schöner Náciho i ostatní velikány, pamatují si na limonádu v igelitovém sáčku, chodil jsem do Pinkáče, Pekáče i Astorky. Za školu jsem chodil do kina Čas. Lákaly mě obyčejné hospody jako Fajka s naolejovanou dřevěnou podlahou a dobrou gulášovou polévkou, ale nepohrdl jsem ani návštěvou Carltonu, kde Plzeň stála třikrát tolik jako jinde. Hrál jsem soritaš, šticne, raba suli i stolní fotbal. Poslouchal jsem Laxík, nosil texasky i zvonové kalhoty ušité u Ditricha. To všechno mám spojeno s Bratislavou šedesátých let.

Bratislava se v tu dobu stala městem, které mladým nabízelo kromě hudby i dosud nepoznané intelektuální podněty. Francouzský filozof a spisovatel Jean-Paul Sartre měl v březnu 1963 v Carltonu přednášku. Kromě jiného nám vysvětloval, jaké štěstí máme, že žijeme ve výjimečné revoluční době. Tvrdil, že právě tady jsou díky prožívanému zápasu o jiný typ společenského uspořádání pravá témata pro velký román dvacátého století. Vzpomněl jsem si na jeho slova 21. srpna a říkal, zda příchod Rusů může být tématem velkého románu. Bratislavu v roce 1965 navštívil i bitnický guru Allan Ginsberg, který nás překvapil nejen svými básněmi, ale i letními teniskami uprostřed února...

Rád chodím do antikvariátů a starožitností. Líbí se mi prohrabovat se svědky minulosti a představovat si, kolik osudů a příběhů je v nich nakumulovaných. Nejraději listuji v knihách o staré Bratislavě, ukrývají mnoho zajímavých příběhů. Císařovna Marie Terezie kdysi Bratislanům zalichotila, když šedesát kilometrů vzdálenou Vídeň označila za „pěkné předměstí Prešpurku,“ který byl v tu dobu korunovačním městem Rakouska-Uherska. Nepamatují si sice Prešpurk z dob korunovace, ale Vydricu, korzo, dokonce i hospody mám ještě v živé paměti. Stejně tak největší železářství Pallehner na Hurbanově náměstí, prodejnu textilu Pavouk na Obchodní ulici. Když jsem se naučil číst, rozeznal jsem i hesla, byť už trochu vybledlá: „Nehera šije šaty dobře“, „Oděv vzorný šije Rolný.“ Říká se, že vůně se nedají zapomenout. Stále cítím aroma bratislavských „žlutých kostek“ po dešti. Už jako chlapci se mi stýskalo po starém Prešpurku, o kterém často vyprávěl můj děda. Podle něho mělo město až do poloviny devatenáctého století takřka venkovský charakter. Zároveň mám však štěstí, že jsem ještě zažil i tu „skutečnou“, starou Bratislavu. Dnes je už plná přistěhovalců, kteří ani netuší, jakou atmosféru kdysi měla. Později, už jako dospělý, když jsem ji viděl na vlastní oči umírat, nebylo mi všechno jedno. Při bourání podhradí jsem měl

vážné žaludeční problémy a byl jsem z toho znechucen. Stavba mostu si vyžádala velkou daň. Zmizelo podhradí, Vydrica, synagoga i část Suchého mýta. Na druhé straně, v období 1960–1968 přibyla čtyři nová sídliště: Štrkovec, Trávniky, Ostredky a Pošeň. Koncem šedesátých let se začala bourat Petržalka a vzniklo největší sídliště u nás se sto šedesáti tisíci obyvatel. Hlavním znakem těchto sídlišť je, že vznikla po obvodu města většinou po asanaci původní zástavby. Zmizely celé čtvrti rodinných domů (Petržalka, Prievoz, Ružinov) a na jejich místě vyrostly paneláky. V roce 1960 byl odhalen Památník sovětské armády na Slavíně. Zmizelo staré Centrální tržiště, na jeho místě vznikl Dům ROH a budova Nové tržnice. Staré město chátralo. V poslední chvíli se zásluhou Janka Alexyho a profesora Piffa podařilo zachránit a zrekonstruovat hrad. Uvažovalo se také o jeho úplné likvidaci.

Důvodů ke znechucení je dost i dnes, po čtyřiceti letech, když poslouchám hlasy architektů, jak byli proti barbarskému bourání podhradí. Ale to není možné, vždyť pak by museli tehdejší bratislavští architekti do jednoho zemřít. Určitě by se postavili před buldozery a umřeli hrdinskou smrtí. Bratislava už dávno není krasavice na Dunaji. Vzhledem se pomalu, ale jistě blíží Moskvě. Ve starých bratislavských domech typická dřevěná okna nahradila plastová. Jak praktické! V tomto směru nás předběhla zmíněná Moskva, kde také trpí mánií plastových oken na starých historických budovách, dělají to ale s citem. Kombinují staré s novým. Výsledek těchto snah je ohromující. Ještě máme co dohánět...

Tragédií jsou nové mrakodrapy, které nerespektují prostředí, do kterého vyrůstají. Jsou to pomníky svých architektů. O aroganci developerů ani nemluvě. Půjde-li to tak dál, na korzo budeme vstupovat čtyřicetiposchoďovou Michael's Tower. Škoda slov, peníze hýbou světem, i tím bratislavským...

Z pionýra rockerem

Základní školní docházku jsem začal na Nedbalově ulici, u uršulínek. Na stěnách ve třídách visely portréty Stalina a Gottwalda hned vedle svatého obrázku. Vyučování jsme začínali modlitbou, po které jsme si zazpívali Píseň práce, někteří ještě s rukama sejatýma v modlitbě.

Narodil jsem se v době, která slibovala světlé zítřky. Záviděl jsem dětem, jejichž matky byly jeřábnicemi a otcové betonáři, kteří plnili plán na sto dvacet procent. Můj otec byl obyčejným zubařem a matka v domácnosti. Cítil jsem se diskriminován. Moje budoucnost v šedých kousavých tesilových kalhotách se zdála být nalinkovaná. Nejprve budu jiskrou, potom pionýrem a školákem. Když mi bude osmnáct let, půjdu na vojnu a budu bránit naši socialistickou vlast. Upřímně řečeno, tato perspektiva mě příliš nelákala...

Na základní škole jsem se nemohl dočkat té radostné chvíle, až se konečně stanu pionýrem. Některá děvčata se nemohla dočkat členství ve vyšších organizacích, o čemž svědčí dochovaná dobová báseň:

*Byť jsem malá pionýrka,
už mě svrbí moje dírka.
A když budu svazačka,
jej, to bude j***a.*

Pavlik Morozov

Pionýrský slib

Пioneer — честный и勇敢的 товарищ,
всегда смело стоит за правду.

Malá pionierka.
Hoc som malá, trochu tenká,
bude zo mňa pionierka.
„Pionierka maličká“,
tak ma volá mamička.

Slub pionierů:
Přijímám svůj svazek doplněný
tím, vstupuji do Komunistického svazu
Československa

**2. Pionier je strážník Sovětského
zvázu a sluhou pomáha a míru
na celém světě.**

3. Pionier si dří hodnověrně práce a loží.

**4. Pionier pomáhá lidem, učí je a
příteli pomáhá při budování socialistické
vlasti.**

**5. Pionier je vždy na straně Pionierské
organizace SZM.**

**1. Pionier se připravuje na vstup do
Socialistického zväzu mládeže.**

Dňa _____ rok 20__

PIONIERKA ČESKOSLOVENSKA

Kolárka a knižka
pionierskeho zväzu
sú prídavné

Príloha 2

Meno _____
Priezvisko _____
Narodený(d) _____
Adresa _____
PS a županstvo _____
Miesto a dátum
vstupu SZM _____
Pionierka _____

Svaté obrázky vedle Stalina a Gottwalda

Během komunistické éry u nás fungovala pionýrská organizace, která nahradila skautskou a věnovala se mládeži a dětem. Pionýři nosili pionýrské šátky. Pamatuji si, že jsem se nedokázal naučit vázat pionýrský šátek, a tak mi pomáhala naše soudružka vedoucí, ze které byl cítit alkohol. Šátek mě škrtl a kroj mi byly velký. Vždyť byl jen v jedné velikosti...

Pionýři se setkávali na pionýrských schůzkách. Nevzpomínám si, jestli každou středu, nebo jen každý druhý čtvrtek. Pionýr měl opasek, na kterém byl nápis Vždy připraven. Vždy? Vždy! Pionýr musel být vždy ve střehu. Jako sovětští pionýři. Zoju Kosmoděmjanskou mučili, a nic neprozradila. A Pavlík Morozov, tento statečný pionýr, nabonzoval i vlastního otce, že je kulak, čímž přispěl k urychlení kolektivizace v Sovětském svazu. Nemůžu zapomenout ani na obětavého Timura, hlavního hrdinu knihy Timur a jeho parta, která byla pionýrskou biblí. Nezištně pomáhal starým občanům a sovětským babičkám ve volných chvílích, kterých neměl mnoho, obětavě pral spodní prádlo – ručně samozřejmě, automatické pračky neexistovaly. Nadšené babičky chodily na stará kolena v čistém. Kromě napodobování sovětských pionýrů jsme se věnovali i rekreačnímu sportu. Nejoblíbenější bylo přetahování lanem. Oblíben byl i sborový zpěv. Malá ukázka:

*Hej, zahoreli zore
na tom našom dvore,
vstávaj, šuhaj, vstávaj hore,
sedlaj kone motorové.*

Psát si s někým z kapitalistické ciziny bylo velmi nebezpečné. Pošta se kontrolovala a korespondence se západními imperialisty mohla mít nedozírné následky. Přiznávám se. Dopisoval jsem si s cizinou. Ale jen se spřátelenou. Když jsme už byli pionýry, tak jsme si museli psát s pionýry ze zahraničí. Mělo nám to pomoci i při zlepšování ruštiny. Dopisoval jsem si, ale za nic na světě si nemůžu vzpomenout s kým. Jestli s Taťánou nebo Nikolajem. Zda s *děvočkou* nebo *malčikem*. Ale jedno vím dobře, že přicházely letecké obálky, a vím, že z nějakého divného místa, které jsem nikdy na mapě nenašel. Jedna, myslím, že to byla děvčeka, mi psala, že by mě ráda pozvala k nim, že mají doma korovu (krávu), a když přijedu, tak můžu mít čerstvé mléko i dvakrát denně. Tento vrchol luxusu sovětské společnosti mě ani trochu nelákal, a tak jsem jí odepsal, že mléko nemám rád a nepřijedu. Zklamaně mi poslala další dopis. Známky byly nejen na obálce, ale i uvnitř. Sovětské. Na každé druhé byl Lenin. Já také posílal dopisy se známkami na obálce i uvnitř. Taky letecky. Ze Sojuzu přicházely další a další. *Počta CCCP*. Nestačil jsem je rozdávat ostatním pionýrům. Naše přátelství a *meždunarodnaja družba pijaněrov* skončily na materiálních věcech. So-

větská kamarádka očekávala, že najde v dopise ode mě žvýkačky. Vím, muselo to být utrpení. Jak mohla sovětská pionýrka poprosit *čechoslaváckogo pijaněra* o žvýkačky?! Ta moje se odhodlala asi v pátém dopise. *Pazdravljaju těbja s prázdnikom vělikovo aktjabrjá. Kak u těbja? Pašli, prašu těbja...* samozřejmě, chtěla žvýkačky. Jasně! Družba *akančálas*. Sovětská a československá pošta si oddechly. O jeden dopis méně. Vlastně ani nevím, proč jsem ty žvýkačky neposlal. Asi jsem si myslel, že to správní pionýři nedělají, že tím oslabím tábor socialismu, nebo jsem se bál, že na to přijdou celníci a pohraničníci, možná i VB, a zavřou mě. Nevím. Nebyl jsem disidentem.

Své vzory jsme si hledali v literatuře. *Čuk a Gek, Osud člověka, Mladá garda, Syn pluku, Timur a jeho parta, Malý Bobeš*. Jak si v záplavě vzorů vybrat? Některé vzory, jako například Meresjev, pilot bez nohou, mi vůbec nesedě-

Nenáviděný klavír a oblíbený tranzistor

ly. Kdo by v chlapeckém věku toužil žít bez nohou? Vyřešil jsem to snadno. Hledal jsem jiné možnosti. Po určité době mě více méně povinné členství v pionýrské organizaci přestalo bavit. Pomalu, ale jistě jsem se začal měnit z poslušného pionýrka se šátkem na krku v nespoutaného rockera s Elvisovými deskami v podpaží. Tento přechod nebyl náhlý, probíhal postupně.

V roce 1960 jsem byl na lyžařském zájezdu v Krkonoších. Na večerním posezení hrál jeden kluk z Kolína na kytaru trampské písničky. Najednou spustil českou verzi skladby od Billa Haleya *Rock Around the Clock*. Ten český text si dodnes pamatuju:

*Sovětsí muži vypustili družici,
Lajku do ní nacpali
a chcípnout ji tam nechali...*

Melodie mi byla hned povědomá, doma jsem si ji pozpěvoval v originále, tak jsem se k němu přidal. Úspěch byl nesmírný. České holky byly u vytržení a já poprvé pocítil, jaké to je být slavným rockerem. Chodili za mnou a přemlouvali mě, abych jim zazpíval americký rokenrol. Text jsem měl od kámoše, který si ho nechal poslat z Ameriky. Tehdy se završila má proměna z pionýra na rockera.

Laxík, Večerník a jiná média

Rádia

Rádio Luxembourg (Laxík). Tato rozhlasová stanice dokázala ovlivnit chod dějin. Aspoň pokud jde o hudbu. Poslouchalo ji více než dvacet milionů posluchačů. Kolik z nich bylo z Československa, nedokážu odhadnout. Že to mohlo být kolem osmasedmdesáti procent mládeže v teenagerském věku, o tom jsem přesvědčen. Jisté však je, že k nám takto vzduchem, částečně překrytí hučením rušiček, doplachtili Shadows, Roy Orbison, Elvis Presley, Chubby Checker, Beatles, Cliff Richard, Everly Brothers, Brenda Lee, Hollies, Animals, Rolling Stones, Who, Kinks, Troggs a mnoho dalších. Bylo to rádio, které bylo zdrojem inspirace pro všechny rockery a bigbítáky – aktivní i pasivní. Bylo září 1961, když jsem si poprvé naladil Laxík. Měl jsem tehdy rádio Tesla značky Echo s magickým zeleným okem. Zelené světlo postupně sláblo, kvůli častým únikům zvuku. V té době to byla jediná rozhlasová stanice, která vysílala nepřetržitě dvacet čtyři hodin hudbu, kterou jsme všichni milovali – rokenrol. V sobotu v noci mezi jedenáctou a dvanáctou se vysílala top twenty, kterou moderoval Barry Alldis. Nebylo obvyklé, že začínal číslem jedna.

*Šustící
Laxík jsme
poslouchali
všichni*

Rádio Luxembourg

*Poslouchání Rádia
Caroline bylo
nelegální*

Později jsem se dozvěděl, že údajně na žádost sponzorů, zadavatelů reklamy. V zimě se vysílání posouvalo o jednu hodinu, takže začínalo až o půlnoci. Protože mě rodiče posílali do postele už v deset, měl jsem nastaveného budíka, abych začátek vysílání nezaspal. Pod peřinou jsem schovával tranzistor Tesla naladěný na střední vlnu dvě stě osm, což bylo vysílání Laxíku. Vysílačka měla výkon osm set kilowattů, takže bylo možno ji naladit v celé Evropě. Diskžokejové byli z Anglie a technici z Lucemburska. Některé pořady se nahrávaly v Londýně a posílaly se připravené magnetofonové pásky. Byl to vlastně mix živého vysílání s nahranými pásky z Londýna. Rokenrol procházel skrz železnou oponu takřka výhradně na rozhlasových vlnách Rádia Luxembourg. Bez

tohoto rádia by naše omladina let šedesátých skončila u častušek. Zašuměný zvuk s občasnými výpadky jsem poslouchal na svém tranzistoráku, který jsem dostal za úspěšnou maturitu.

Laxik znovu vysílá a dá se naladit i na internetu. Hrají tam i skladby, které jsme kdysi poslouchali šumící a rozkouskované, tentokrát jsou v digitální remasterované podobě. Obnovené vysílání se snaží navázat na starou tradici, technická kvalita vysílání je příliš vysoká... už to není ono. Chybí mi zašuměný zvuk tranzistoru.

Rádio Caroline. Konkurence Laxíku měla podobný repertoár. Vysílalo se z pobřežních vod z lodě v letech 1964–1967 pro přibližně deset milionů posluchačů. Ve speciálním pořadu, kde se hrálo na přání, jsem si objednal Blues Suede Shoes. Vysílání nebylo legální. Po přijetí zákona, který neumožňoval vysílání z lodě, stanice své aktivity ukončila.

Svobodná Evropa (Radio Free Europe — RFE). Přinášela nám informace o dění ve světě. Oblíbeným pořadem bylo Hudební odpoledne (Music Afternoon) se zpěvkou NIVRAM od skupiny Shadows. Vysílání zpráv bylo sabotováno rušičkou, ale samotná hudba zpravidla ne. Soboty a neděle moderoval pan Ludovít Dvorský z New Yorku, který uváděl americké hitparády. Poslouchali jsme i Szabad Europa Rádio, což bylo vysílání maďarské Svobodné Evropy. Nebylo příliš rušeno a hráli každý den od tří na přání posluchačů v pořadu Délutáni randevú (Odpolední rande). Moderoval to László Czech, který uváděl originální anglické názvy v překladu do maďarštiny. Tak ze skladby Manfreda Manna *Ha, Ha Said the Clown* bylo *Ha, ha mond a bohóc* a ze skladby od Eagles *Baby Come Back* vzniklo *Baby gyere visza*.

Hlas Ameriky. Vysílání pro Československo, *This is the voice of America*, bylo zakázanou stanicí označovanou za „štvavou vysílačku“. Vysílání mělo magazínový charakter. Mezi zprávami byla zařazena hudba, na kterou jsme čekali. Jako redaktor tu působil také bývalý věčkařský diskžokej Števo Anderko.

Rádio Vídeň. Pořad *Beschwingt um Elf* začínal každý den v jedenáct. V roce 1965 hráli pořad dokola skladbu od Drafiho Deutschera *Marmor Stein und Eisen bricht*. Byla to jediná německá skladba, která bodovala i v americké hitparádě. Ve dvanáct následoval pořad *Autofahrer unterwegs*, což byl motoristický magazín, obdoba naší Zákruty. Trval hodinu a hráli typické německé šlágry od zpěváků jako Peter Alexander, Udo Jürgens, Caterina Valente. Na závěr vždycky dávali nějaký rokenrol s Elvisem. Na tuto chvíli jsem netrpělivě čekal, protože už ve čtvrt na dvě začínalo odpolední vyučování. Do školy jsem doběhl na poslední chvíli a v hlavě mi hučel Elvisův rokenrol – poslouchal jsem hlouposti o velikosti země sovětů v hodině občanské výchovy. Každou